

NOVI KONCEPTI IN IZKUBNJE PRI IZOBRAŽEVANJU ZA SOCIALNO DELO

V EVROPI

Vida Milošević

1. Začetki profesionalizacije socialnega dela

Izobraževanje za socialno delo se je začelo v razvitih evropskih državah in ZDA ob koncu prejšnjega stoletja (Nizozemska 1896, ZDA 1898). Izobraževanje strokovnih kadrov pomeni hkrati tudi začetek procesa profesionalizacije socialnega dela. Poklic se je počasi uvejavljal in širil po vsem svetu, posebej intenzivno še po drugi svetovni vojni. K temu je pripomogel obstoj številnih in težkih socialnih problemov in uveljavljanje ideje "države blaginje", kakor tudi dejavnost Organizacije združenih narodov na tem področju. Skupina strokovnjakov je pripravila model izobraževalnega programa za socialno delo, ki ga je OZN ponudila svojim članicam s priporočilom, da pričnejo z izobraževanjem tega profila. V posameznih državah je bil predložen izobraževalni program modificiran v skladu s specifičnimi potrebami konkretnega družbenoekonomskega in družbenopolitičnega sistema in glede na organizacijo socialnega varstva, tradicijo vzajemne pomoči, vladajoče vrednote in norme, kakor tudi druge dejavnike.

Danes poklic socialnega delavca obstaja skoraj v vseh državah (v Evropi ga zaenkrat še ni v Albaniji, Bolgariji in Sovjetski zvezi), vendar ni natančnih podatkov o tem, koliko je na svetu šol za izobraževanje tega poklicnega profila. Mednarodno združenje šol za socialno delo (IASSW, ustanovljeno leta 1928 v Parizu) povezuje danes 500 šol iz sedemdesetih držav. Vendar po vsej verjetnosti številne obstoječe šole zaradi različnih vzrokov niso včlanjene v to mednarodno organizacijo (denimo, od šestih jugoslovanskih ustanov, na katerih se izobražujejo socialni delavci, sta samo dve včlanjeni v IASSW) in jih je torej dejansko še precej več.

Glede na takšno razširjenost poklica je jasno, da tako v praksi kakor tudi v izobraževanju za socialno delo obstajajo velike razlike. Vseeno pa ima stroka skupno značilnost, ki je prisotna v vseh okoljih, to je humanizem. Clovečnost kot generično bistvo socialnega dela povezuje tudi poklicno in prostovoljno delo kot komplementarna vidika ene celote. Če bi primerjali vzgojnoizobraževalne programe za socialno delo iz raznih delov sveta, bi lahko našli vsaj deset predmetov, ki so sestavni del vseh programov (denimo družbena ureditev, pravni sistem, sociologija, psihologija, socialna politika,

organizacija socialnih služb, metode socialnega dela ipd.). Povsod se študentom posreduje temeljno družboslovno znanje ter poznavanje pravnega in upravnega sistema konkretne države.¹ Poleg tega obstaja cela vrsta socialnemu delu sorodnih poklicev in posebnih izobraževalnih programov raznih stopenj, ki jih izvajajo razne institucije. Upoštevati moramo tudi dejstvo, da je socialno delo dinamičen poklic, ki se po eni strani stalno prilagaja spreminjajočim se družbenim potrebam, po drugi strani pa tudi samo poskuša vplivati na te spremembe. Ko govorimo o konceptih izobraževanja za socialno delo, moramo torej najprej določiti kriterije za oceno stanja na tem področju.

Izobraževanje za socialno delo bi lahko presojali iz vidika družbenoekonomske in družbenopolitične ureditve držav, v katerih poteka (kapitalistične, socialistične in države v razvoju), kakor tudi glede na značilnosti, ki izhajajo iz družbene vloge socialnega dela, ali pa z vidika organizacije in trajanja izobraževanja in podobno.

Menimo, da je izobraževanje vendarle najbolj odvisno od družbene vloge socialnega dela. Prav družbena vloga izraža tudi vsa protislovja te stroke. V procesu profesionalizacije so se doslej izoblikovale tri pomembnejše družbene vloge socialnega dela. Za vsako od njih je, poleg drugih značilnosti, možno opredeliti tudi prevladujoči model izobraževanja socialnih delavcev. Modele je težko natančno razmejiti, ker pravzaprav ni povsem "čistih". Vendar pa obstajajo nekatere bistvene značilnosti vsakega od njih, ki ga diferencirajo od drugih; poskušali jih bomo izluščiti.

2. Modeli izobraževanja socialnih delavcev glede na družbeno vlogo poklica

Ceprav so se pojavile v različnih časovnih obdobjih in družbenopolitičnih sistemih, usmeritve socialnega dela, o katerih tukaj razpravljamo, še vedno vzporedno obstajajo, nekatere pa celo ponovno oživljajo (denimo konzervativizem v obliki neokonzervativizma). Obravnavani modeli najbolj izražajo pričakovano vlogo socialnega dela v določeni družbi, seveda pa se njegova dejanska vloga od pričakovane pogosto dokaj razlikuje.

2.1. Konzervativni model

Konzervativna usmeritev socialnega dela najbolj ustreza klasični kapitalistični državi, ker pomaga pri vzdrževanju socialnega miru in reprodukciji delovne sile. Cilj tako zastavljenega socialnega dela je socialna kontrola, ki jo v imenu države in njenih institucij opravlja tako, da posamezniku in družbenim skupinam pomaga pri prilagajanju na družbo, njeno strukturo, norme in vrednote. Oblike pomoči so lahko

zelo različne, pogosto le navidezne in v bistvu predstavljajo represivne ukrepe. Naloga socialnega dela je, da z uporabo posebnih metod in tehnik usposablja ljudi za opravljanje predvidenih socialnih vlog.

V tej usmeritvi se je razvil mit o politični nevtralnosti socialnega dela, kakor tudi prepričanje, da družbene razmere, ki pogojujejo človekovo življenje, niso predmet socialnega dela.

Konzervativizem je v socialnem delu prisoten kot dediščina dobrodelnosti in krščanske etike, čeprav so pionirji poklica (M. Richmond, J. Adams, O. Hill) poskušali to tradicijo spremeniti z opozarjanjem na družbeno pogojenost socialnih problemov. K uveljavitvi konzervativizma je v precejšnji meri prispeval tudi razvoj psihoanalize, ki se je utrdila v tridesetih letih in je v socialnem delu še vedno dokaj uveljavljena, čeprav v modernejših oblikah.

V konzervativni usmeritvi se je najbolj uveljavila metoda socialnega dela s posameznikom (kasneje tudi s skupino), ki je socialne delavce odvrčala od vzrokov družbenih in socialnih problemov.

Prevladujoča disciplina v tem konceptu socialnega dela je psihologija s poudarkom na psihoanalizi. Socialni delavec deluje kot terapevt, značilen je tako imenovani klinični pristop (v ZDA, Veliki Britaniji in še nekaterih državah tudi privatna praksa socialnih delavcev ni izjema). Socialnemu delavcu ta usmeritev ustreza zaradi relativno nekonfliktnega družbenega položaja in določenega "elitizma" poklica.

V sedemdesetih letih je zaradi ostrih kritik in uveljavljanja radikalnih idej o družbeni vlogi socialnega dela konzervativizem začel iskati nove inspiracije. Tako se je uveljavila psihosocialna šola, ki socialno delo vidi kot nujno življenjsko intervencijo in pomoč pri prilagajanju ali v kriznih situacijah. Pri tem se zamišlja država kot idealni socialni sistem, ki zagotavlja demokracijo, enakost in blaginjo in v katerega naj socialno delo s svojimi metodami posameznika (re)integrira.

Drugo novo obliko starih zamisli o socialnem delu lahko najdemo v neokonzervativizmu. Nastal je zaradi neuspeha države blaginje, da bi svojim prebivalcem trajno zagotavljala socialno varnost. Ekonomski upad in druge težave so v nekaterih državah (denimo ZDA in Velika Britanija) pomenile priložnost za napad na temeljna načela in prakso države blaginje.² Država zmanjšuje sklade za socialno varstvo in prenaša odgovornost ter obveznosti na posameznika in družino. Neokonzervativizem je pri večini socialnih delavcev naletel na resen odpor, vendar pa ga sprejema tista manjšina, ki je

nasprotovala radikalnemu gibanju. Se več, ravno v radikalni usmeritvi so se razvile in preizkusile nekatere oblike dela, ki se ujemajo tudi s predstavami zagovornikov neokonzervativizma - da naj socialno delo predvsem spodbuja samorazvoj, samopomoč in samoorganiziranje ljudi.

Socialno delo, ki je zvesto svoji konzervativni vlogi, si prizadeva za ohranjanje družbenega ravnovesja in v središče svojega zanimanja ter delovanja postavlja posameznika in družino, da bi jih usposobilo za opravljanje vseh njihovih funkcij in pričakovanih družbenih vlog. Robert Pinker denimo predlaga socialnim delavcem (in njihovim učiteljem), naj se spet usmerijo na posameznika in njegove probleme, vprašanje ekonomije in politike pa naj prepustijo drugim strokovnjakom.³

Konzervativizem je še danes prisoten posebno tam, kjer ima socialno delo najdaljšo tradicijo, posebej še v ZDA, kjer se radikalizem ni, toliko uveljavil. Tudi v Evropi obstaja v raznih oblikah, čeprav je tukaj radikalno gibanje prineslo več sprememb tako v praksi kakor tudi v izobraževanju za socialno delo. To se posebej vidi v kodeksih poklicne etike socialnih delavcev. Konzervativna usmeritev v socialnem delu je v svoji različici pustila sledi tudi v socialističnih državah vzhodne Evrope.

Značilnosti konzervativnega pristopa v socialnem delu so: visoka stopnja profesionalizacije, institucionalizacije in specializacije. Videti je, da v teh državah izobraževanje socialnih delavcev ni omejeno na raven višjih šol, ker njihova praktična dejavnost ne ogroža države in njenih institucij.

2.2. Reformistični model

Socialna reforma in izboljšanje socialnoekonomskega položaja posameznih družbenih skupin je bil cilj socialnega dela v prvi fazi njegove profesionalizacije, ko je opozorilo na družbeno pogojenost socialnih problemov (*Mary Richmond, Social Diagnosis, 1917*). Čeprav jo je konzervativizem za nekaj časa potisnil ob stran, je socialno reformistična usmeritev postala najpomembnejša značilnost socialnega dela, ki je pogosto dobivala nove inspiracije ob aktualnih družbenih procesih (gospodarska recesija v tridesetih letih, uveljavitev socialne demokracije in države blaginje po drugi svetovni vojni).

Socialno delo, ki ima za cilj svojega delovanja večje ali manjše socialne reforme, se povezuje s političnimi strankami in v okviru obstoječega sistema, po legalni poti poskuša izboljševati socialno varnost državljanov. Socialno delo te usmeritve je do neke mere politično ozaveščeno in

aktivno, čeprav ne opozarja na razredno izkoriščanje in njegove posledice.

Od klasičnih metod socialnega dela je za delovanje v skladu s cilji te usmeritve poleg dela s posameznikom in s skupino še zlasti primerna metoda skupnostnega socialnega dela.

Med temeljnimi disciplinami, na katere se socialno delo te usmeritve najbolj opira, imata najpomembnejše mesto pravo (socialno pravo) in sociologija. V tem modelu, ki je v svojem bistvu usmerjen tako na družbo kakor tudi na posameznika, se je najprej razvil psihosocialni pristop, ki pri svojem delovanju upošteva tudi psihološka spoznanja. Poudarek je na potrebi po razumevanju stresov, ki jih človek v industrializiranem in dehumaniziranem svetu dnevno doživlja, kakor tudi na človekovi potrebi in pravici, da dobi ustrezno strokovno pomoč.

2.3. Radikalni model

Radikalizem v socialnem delu se je pojavil v revolucionarnih šestdesetih letih na iniciativo francoskih študentov ter se razširil po večjem delu zahodne Evrope in deloma tudi v ZDA. Študenti so opozarjali na nevzdržnost konzervatizma in neučinkovitost reformizma v socialnem delu ter tudi na neustreznost izobraževalnih programov, ki so oddaljeni od življenja in človeških problemov. Zahtevali so pripravo strategij za politizacijo stroke in takšno izobraževanje, da bo vsak posamezni socialni delavec čutil odgovornost za družbene probleme in se naučil uporabljati politična sredstva, da bo nanje opozarjal in sodeloval pri njihovem reševanju. Zavzemali so se tudi za odpravo klasičnih metod stroke in iskali nove, ki naj bi bile bolj učinkovite in celovite.⁴

Radikalizem je težko natančno razmejiti od reformizma v socialnem delu. Bistvena razlika je v politični ozaveščenosti socialnih delavcev in prevzemanju odgovornosti za socialne spremembe. V tem pristopu socialno delo zavestno in sistematično deluje tako, da spodbuja in organizira vse tiste ljudi, ki so porinjeni na rob družbe. Pri tem uporablja metode in sredstva politične borbe in za uresničitev političnih in socialnih ciljev nastopa skupaj z vsemi tistimi, ki bi jutri lahko postali njihove stranke. Sele s pojavom radikalno usmerjenega socialnega dela je dokončno odpravljen mit o politični nevtralnosti stroke.

Radikalno socialno delo vztrajno išče nove prijeme in metode, ki bi ustrezale njegovi novi strategiji. Tako so se razvili novi načini delovanja kot je na primer socialna animacija ("izposojena" pri ekstremni levici), tradicionalne

metode socialnega dela pa so kritično preverjali in jih dopolnjevali. Tako se je uveljavil "integrativni prijem" ali "združena metoda" socialnega dela, ki zahteva istočasno uporabo vseh klasičnih strokovnih metod. Ta usmeritev, ki kritizira tradicionalno dobrodelnost in represijo v socialnem delu in mu daje bistveno novo vsebino, je postala zanimiva tudi za druge strokovne profile iz področja družboslovja. Tako se je, denimo, na enem izmed kongresov Mednarodnega združenja šol za socialno delo (Haag, 1972), izoblikoval predlog za skupno akcijo pri organiziranju izkoriščenih množic ("agologija").

Ceprav uspehi te nove ideologije v socialnem delu niso ustrezali zastavljenim ciljem družbenih sprememb in ne glede na to, da je radikalizem danes, kakor pravijo "iz mode" menimo, da je na stroki zapustil trajne pozitivne sledove, zlasti glede pojmovanja njene družbene vloge in potrebe po povezovanju z ljudmi, s katerimi dela.

Med disciplinami je v radikalno usmerjenem socialnem delu najpomembnejša sociologija, ki raziskuje družbene odnose in procese. V izobraževalnih programih za socialno delo je v okviru te usmeritve dobila pomembnejše mesto tudi pedagogika, ki je nujna za novo strategijo ozaveščanja, informiranja in usposabljanja ljudi za uveljavljanje socialnih in človečanskih pravic. Do dejanske povezave med socialno politiko in socialnim delom je v nekaterih državah prišlo šele po uveljavitvi radikalizma.

Radikalizem je ponovno obrnil pozornost na potrebo po polivalentnem modelu socialnega dela. Razvila se je tudi nova kvaliteta v razmerju med poklicnim in nepoklicnim socialnim delom in tendence po dezinstitutionalizaciji.

Za socialne delavce kot nosilce stroke je od obstoječih usmeritev ravno radikalizem najmanj sprejemljiv. Glede na cilj tega pristopa bi se socialni delavci morali boriti proti državi in njenim institucijam, od katerih pa je odvisna njihova lastna eksistenca. Jones je v Veliki Britaniji raziskoval stališča socialnih delavcev do nove strategije in ugotovil, da so večinoma ambivalentni. Razloge za to je po eni strani videl v njihovi razredni pripadnosti, po drugi pa v feminizaciji poklica. V preteklosti je večina socialnih delavcev izhajala iz srednjega in višjih družbenih razredov. V zadnjem času pa se je njihova socialna struktura spremenila tako, da se socialni delavci formirajo iz nižjih slojev. Ti pa praviloma stremijo k socialni promociji in se zato bolj konformistično obnašajo. Med socialnimi delavci v Veliki Britaniji sta dve tretjini žensk, ki so, kot trdi avtor, bolj submisivne in nagnjene k iskanju konzervativnejših rešitev.

V Evropi je radikalizem zapustil zelo veliko sledi, na

najbolj plodna tla pa je naletel v Latinski Ameriki (*P. Freire, C. Franco, C. Delgado*) in nekaterih drugih državah v razvoju. Nedvomno so tista okolja, kjer profesionalizacija in institucionalizacija socialnega dela še nista dosegli visoke stopnje, mnogo primernejša za razvoj in uresničevanje novih idej, od tistih, kjer se je tradicionalno socialno delo že maksimalno razvilo.

3. Nekateri značilnosti izobraževanja za socialno delo v evropskih državah*

V državah, za katere imamo podatke o izobraževanju v precejšnji meri prevladuje polivalentni tip socialnega dela (18 do 21), kar je verjetno, med drugim, tudi eden od pozitivnih vplivov radikalne usmeritve. Specializirane programe izobraževanja imajo v Belgiji, Franciji, Luksemburgu in Nizozemski. Nekateri države (npr. Velika Britanija, Irska, ZR Nemčija) so se z reformo izobraževalnih programov in prakse od specializacije vrnila k polivalentnemu socialnemu delu.

V večini evropskih držav so izobraževalni programi zakonsko predpisani in same šole nimajo možnosti, da bi nanje vplivale. Najbolj centraliziran je izobraževalni sistem v Veliki Britaniji in Irski, kjer deluje poseben svet za pripravo izobraževalnih programov za socialno delo, v katerem imajo največji vpliv institucije. Studij se oblikuje brez pravne regulacije v Svici, ZR Nemčiji, Italiji, Islandiji in Jugoslaviji.

V večini držav delujejo poleg javnih še privatne šole za socialno delo (največ je cerkvenih). Število cerkvenih šol se z ukinjanjem višjih šol in z integracijo študija socialnega dela v univerze zmanjšuje.

Model izobraževanja socialnih delavcev, ki prevladuje v Evropi, je triletna višja strokovna šola (pogosto se imenuje akademija), ki deluje izven univerze (Avstrija, Belgija, Danska, Grčija, Nizozemska, Norveška in Portugalska). Praviloma so to male šole, v katere se vpisuje 100 do 200 študentov letno. Posebnost in hkrati prednost teh šol je v tem, da je praviloma tretjina vsega časa namenjena organiziranemu praktičnemu usposabljanju za poklic ter, da je vzgojno-izobraževalno delo intenzivno in poteka v majhnih skupinah (praviloma en učitelj na 10 študentov). Pogost pojav je tudi paralelizem v izobraževanju, kar pomeni, da še obstajajo višje šole za socialno delo, a poleg njih so se izoblikovali tudi visokošolski programi, ki potekajo na univerzah. Enak status imata oba programa le na Švedskem in v Veliki Britaniji. Države, v katerih se socialni delavci izobražujejo samo na univerzah, so v Evropi še izjema (Finska, Islandija, Irska, Izrael in Turčija). Najkrajše, dveletne izobraževalne programe za socialno delo imamo v

Avstriji in Jugoslaviji (samo še v Sloveniji!); v šestih državah, ki jih je zajela analiza, je študij trileten, v petih državah je študij organiziran na triletnih višjih šolah in tudi na fakultetah (traja štiri ali celo pet let). Zanimivi so tudi strokovni nazivi diplomantov. Večina šol daje naziv "socialni delavec" ali "diplomirani socialni delavec" (tudi nekatere višje šole). V ZR Nemčiji poznajo sorodni poklic "socialni pedagog", za katerega študij prav tako poteka na višjih šolah in fakultetah. Na Švedskem so strokovni naziv spremenili v "socionoma". V Franciji in Belgiji, kjer imajo specializirane vzgojno-izobraževalne programe, tudi poznajo dva sorodna poklica: socialni delavec in socialni pomočnik (assistant sociale).

Značilno za višje šole, ki delujejo izven univerzitetnega sistema, je, da nimajo razvitega raziskovalnega dela. Stanje na tem področju se bistveno spreminja z razvojem visokošolskih programov za socialno delo in njihovim vključevanjem v univerzo.

Z raziskovalnim delom so povezane tudi možnosti za podiplomsko izobraževanje za socialno delo, ki je zaenkrat v Evropi še bolj izjema kot pravilo. Le v polovici držav je možno doseči magisterij iz socialnega dela, doktorat znanosti s tega področja pa samo v devetih. Tako je v Evropi še vedno zelo prisotno stanje "začaranega kroga", da socialne delavce izobražujejo bodisi drugi strokovni profili z ustreznimi akademskimi nazivi, vendar brez dejanskega poznavanja socialnega dela, ali pa socialni delavci, ki nimajo pravih kvalifikacij za univerzitetne učitelje. Doslej se je zelo pogosto dogajalo, da so socialni delavci - učitelji potrebne akademske nazive pridobivali s podiplomskim študijem v ZDA, kar je nedvomno prispevalo k določeni indoktrinaciji socialnega dela v teh državah.

Učitelji šol za socialno delo prihajajo s področja družbenih ved in medicine, kakor tudi iz vrst socialnih delavcev - praktikov. Socialni delavci - učitelji brez potrebnih akademskih nazivov imajo po šolah nižji status. Z oblikovanjem visokošolskih izobraževalnih programov za socialno delo se tudi to stanje počasi spreminja, vendar pa ponekod še predstavlja precejšen problem (ZR Nemčija, Grčija, Italija, Nizozemska, Španija in Jugoslavija). Veliko število učiteljev dela na šolah le honorarno, kar nedvomno ovira nadaljnji razvoj stroke, zlasti na teoretskem področju. Med učitelji je relativno veliko žensk, čeprav se tudi to spreminja z uvajanjem visokošolskih programov za socialno delo (primer v ZRN in drugje).

Med študenti socialnega dela je v večini držav, ki jih je zajela raziskava, dve tretjini žensk. Od te ugotovitve odstopajo: Turčija s polovico in Jugoslavija, Danska, Nizo-

zemska, Svica in Velika Britanija s 56-66% žensk v študentski populaciji. Verjetno razlogi za večjo feminizacijo socialnega dela v razvitih državah niso isti kakor pri nas in v Turčiji. V nerazvitih okoljih je študij ženskam nasploh težje dostopen, vzroki za upadanje feminizacije poklica v ostalih državah pa so nedvomno v izboljšanju statusa socialnega delavca, zaradi česar postaja privlačnejši tudi za moške.

Skoraj v vseh evropskih državah se je študij socialnega dela bistveno reformiral pod vplivom radikalnega gibanja, reforme pa so ponekod zajele tudi področje socialnega varstva (Velika Britanija, Finska). V osemdesetih letih se izobraževalni programi za socialno delo v nekaterih državah ponovno menjavajo. Prihaja ali do poenotenja programov (ZR Nemčija) ali pa do integracije teh programov v univerze. Posledice te integracije so oblikovanje visokošolskih programov za socialno delo in ukinjanje malih samostojnih, predvsem privatnih (največkrat cerkvenih) šol. Ta proces pozitivno vpliva na razvoj raziskovalne dejavnosti kot nujnega pogoja za razvoj znanstvenih temeljev socialnega dela, ki je bistveni pogoj za nadaljno profesionalizacijo. Vendar pa same reforme vsebine in sistema izobraževanja za socialno delo doslej običajno niso nastajale na osnovi resno proučenih družbenih potreb.

V poročilih iz posameznih držav lahko do neke mere spoznamo tudi povezanost izobraževanja za socialno delo s procesi socialnih reform. Izgleda, da se je v Evropi radikalizem umiril in da se socialno delo vrača k preizkušenemu receptu socialnih reform večjega ali manjšega obsega. Ob pojemanju moči države blaginje in zmanjševanju skladov za socialne potrebe se socialno delo srečuje tudi z naraščajočim nezadovoljstvom ljudi. Reakcije socialnih delavcev so različne - od resignacije do povečane aktivnosti in iskanja novih ustrežnejših rešitev.

V Evropi, ki je bila do nedavnega pod močnim vplivom ideologije, ki je prihajala iz Združenih držav Amerike, zaznavamo določeno "emancipacijo" ali "evropeizacijo" na področju socialnega dela. Medtem, ko so v ZDA, kjer so se klasične metode socialnega dela razvile, le-te kritizirali in že opuščali, so bile v evropskih državah najbolj popularne. Danes tudi na naši celini prevladuje "združen" (integrativni, unificirani) pristop (kar je nedvomno rezultat radikalizma), razvija se socialno delo v skupnostih in vrača polivalentno socialno delo, vendar na višji strokovni ravni. Na drugi strani pa se, kot smo že omenili, pojavlja tudi novi konzervativizem in individualizem, ki od socialnega dela pričakuje, da bo usposabljal posameznike in družine za funkcioniranje v državi, ki svojim državljanom ne zagotavlja več blaginje. Vprašanje je, če se bo socialno delo pustilo ujeti v past, ki mu jo nastavlja uradna socialna politika.

V javnosti se v nekaterih državah (ZR Nemčija, Velika Britanija) vse bolj pojavlja tako skepticizem glede sposobnosti, učinkovitosti in možnosti socialnega dela kakor tudi kritike njegovega birokratizma. To poleg drugih problemov, zlasti počasnejšega procesa profesionalizacije, povzroča krizo identitete socialnega dela. Ta kriza se bo rešila le z intenzivnejšo in hitrejšo profesionalizacijo, katere bistveni pogoj je znanstvena zasnovanost. Dograjevati je torej treba teoretične temelje stroke, uveljaviti socialno delo kot znanstveno disciplino ter zagotoviti dialektični odnos s prakso. Protislovje med teorijo in prakso je v socialnem delu prisotno od samega začetka procesa profesionalizacije ("znanstvena dobrodelnost" kot gibanje za preraščanje "prijateljskih obiskovalk" v socialne delavke/delavce). Po eni strani si danes stroka prizadeva za akademski status in nadaljuje razvoj teoretičnih temeljev, po drugi pa se sooča z dnevno prakso, ki zahteva fleksibilne strokovnjake, ki bodo sposobni hitro in učinkovito reševati številne in vse bolj zapletene socialne probleme. V izobraževanju socialnih delavcev je od vsega začetka prisotno vprašanje, kateremu delu usposabljanja - teoretičnemu ali praktičnemu - je treba dati večji poudarek.

Pri iskanju rešitev tega večno prisotnega problema so v Evropi največ dosegli Švedi in Finci, ki s sistematičnimi raziskovalnimi projekti poskušajo povezovati teorijo in prakso. Načrtno iščejo in razvijajo specifično teorijo socialnega dela, ki naj bi povezala vse discipline iz katerih socialno delo črpa svoja spoznanja. Na šolah se razvili interdisciplinarni predmet "socialno delo", v katerem se prepletajo vsebine sociologije, prava, psihologije, pedagogike, socialne politike in metode socialnega dela. Na ta način poskušajo odpraviti tako pogosto prisotne "logizme", ki socialno delo enostransko vežejo na eno od disciplin - bodisi psihologijo, sociologijo, pravo ali katero drugo. Dominacija ene od disciplin v socialnem delu je običajno posledica nekih subjektivnih okoliščin v izobraževalnem procesu (prevladujoče stroke na šolah, usmerjenost učiteljev ključnih predmetov ipd.), ne pa objektivno ugotovljenih potreb po določenih znanjih za strokovno delo.

Podobna iskanja opažamo tudi drugod, čeprav še ne pomenijo splošno izražene potrebe.⁷ Ta pomembna in za nadaljnjo profesionalizacijo socialnega dela vitalna vprašanja bo potrebno reševati na mednarodni ravni s skupnimi raziskovalnimi nalogami in povezovanjem prizadevanj za razvoj znanstvenih temeljev in izboljšanje prakse socialnega dela.

Sole prav tako za vsako ceno poskušajo ohranjati neposredni stik s prakso. Od učiteljev se pogosto zahteva, da vzporedno s pedagoškim delom opravljajo tudi nekatere naloge

v socialnih institucijah in na ta način svoja znanja prenašajo v prakso, praktične izkušnje pa v pedagoško delo.

Ob koncu tega kratkega pregleda se seveda samo po sebi postavlja vprašanje o tem, kakšno je stanje v izobraževanju za socialno delo v Jugoslaviji. Znano je, da se je proces profesionalizacije socialnega dela začel pred 35 leti z ustanovitvijo prvih šol. Skoraj 20 let po tem so se razvili tudi bolj ali manj ustrezni programi izobraževanja za socialno delo (na družboslovnih fakultetah). Doslej še niti ena od bivših ali obstoječih višjih šol pri nas ni uspela prerasti v visoko šolo in tako vse pozitivne izkušnje pri oblikovanju poklicnega profila socialnega delavca povezati z več teoretičnih spoznanj, ki jih danes nedvomno potrebuje. Argumenti, ki se postavljajo proti preraščanju višjih šol v visoke ali celo proti njihovi integraciji z obstoječimi visokošolskimi, socialnemu delu sorodnimi programi, nikakor niso strokovne narave.

Vzgojnoizobraževalni programi tudi pri nas niso pripravljeni na temelju objektivno ugotovljenih potreb družbe, temveč stihijno. Med seboj se tudi dokaj razlikujejo, kar pomeni, da imamo v izobraževalnih institucijah različne predstave o profilu socialnega delavca v naši družbi.

Protislovja, ki izhajajo iz družbene vloge socialnega dela in tista, ki leže v njem samem, so v precejšnji meri izražena in ovirajo nadaljni proces profesionalizacije. Na tem mestu bomo nekatera od njih le omenili, ne da bi se spuščali v njihovo analizo: protislovje med socialnovarstveno funkcijo države in podružbljanjem socialnih dejavnosti, med prostovoljnimi in poklicnimi socialnim delom, med teorijo in prakso, pomočjo in nevarnostjo stigmatizacije strank, polivalentnostjo in specializacijo idr. Med protislovje nedvomno sodi tudi odnos med velikimi pričakovanji do socialnega dela in njegove vse večje odgovornosti na eni strani, na drugi pa priprava aktualnih "socialnih programov" povsem mimo stroke in zavestno (?) zaviranje izobraževanja in raziskovanja na področju socialnega dela.

Navedena in še druga protislovja in nerešena vprašanja socialnega dela v naši družbi zahtevajo sistematično in skupno raziskovalno delo tistih strokovnjakov, ki hočejo in znajo prispevati k nadaljnji profesionalizaciji socialnega dela v Jugoslaviji.

OPOMBE

1. Brauns, Hans Jochen, David Kramer, Social Work Education in Europe: A Comprehensive Description of Social Work

Education in 21 European Countries, Frankfurt 1986, str. 15.

2. Ramesh Mishra, Riding the New Wave: Social Work and the Neoconservative Challenge. Referat na Svetovni konferenci socialnih delavcev, Stockholm, julij 198 (tipkopis), str. 1.

3. Robert Pinker, The Social Economy of Social Work: Making Ends Meet. Referat na seminarju IASSW - Evropske regije šol za socialno delo, Barcelona, nov. 1987.

4. Patric Mc Cuqn, The Student Movement in Social Work, Social Work Education Reports, Vol. 17, No. 2 (June 1969).

5. Howard Jones, Towards a new Social Work, Routledge Kegan Paul, London 1975, str. 17.

6. Razpolagamo z opisom izobraževalnih modelov za socialno delo v 21 evropskih državah, ki je objavljen v zgoraj citirani knjigi H. J. Braunsa in D. Kramerja, ter s pregledom izobraževanja teh profilov v 9 evropskih državah iz neobjavljene raziskave I. Frassine in F. Siebla, Dunaj 1985. Analizirano je izobraževanje v sledečih državah: Avstrija, Belgija, Svica, ZR Nemčija, Danska, Spanija, Francija, Vel. Britanija, Grčija, Italija, Irska, Izrael, Islandija, Luxemburg, Norveška, Nizozemska, Portugalska, Svedska, Finska, Turčija in Jugoslavija.

7. Na 24. kongresu Mednarodnega združenja šol za socialno delo na Dunaju julija letos je o teh ključnih vprašanjih razpravljalo le malo referentov. Seminar evropske regije tega združenja, ki bo novembra 1989 na Bledu, pa bo posvečen teoretskim konceptom socialnega dela.

LITERATURA

Brauns, H. J., Kramer, D., Social Work Education in Europe: A Comprehensive Description od Social Work Education in 21 European Countries, Frankfurt 1986

Howard, J., Towards a New Social Work, Routledge Kegan Paul, London 1975

McCugn, P., The Student Movement in Social Work, Social Work Education Reports (New York), 17, 1969, 2

Milošević, V., Socialno delo, Ljubljana 1988 (v tisku)

Mishra, R., Riding the New Wave: Social Work and the Neoconservative Challenge. Referat na Svetovni konferenci socialnih delavcev, Stockholm, junij 1988

Pinker, R., The Social Economy of Social Work: Making Ends Meet. Referat na seminarju IASSW - evropske regije 801 za socialno delo, Barcelona, nov. 1988

